

Iszlám és kard

(Ónody György: *Iszlám és kard*. Budapest: Éghajlat Kiadó, 2016. 394 o.)

A főképp igényes kivitelű albumairól és történelmi-politikai könyvekről, valamint a magyar szociográfiai és szépirodalmi művek gondozásáról ismert Éghajlat Kiadó hű maradt önmagához. A tőle megszokott – ma már ritkaságszámba menő – szép külső megjelenéssel adott közre egy, a szélesebb közönség és a szakma érdeklődésére egyaránt bizton számító témakörben született átfogó és olvasmányos kézikönyvet.

A szerző, Ónody György több mint egy fél évszázada behatóan foglalkozik a Közel-Kelet kérdéseivel. Mostani munkája egyfajta életműösszegzés. Azokat a – sokakat érdeklő, nem könnyen hozzáférhető – információkat rendszerezi, amelyek túlnyomó részben csak a helyszíni megfigyelés és a terepismeret, a személyes kapcsolatok révén tárhatók föl – még hozzá a világháló korában is.

Kinek is szól ez a kötet? Azt hiszem, mindenkinek, aki a mai világ kihívásai, a forrongó iszlám világ és az abból is adódó menekültválság okai és háttere iránt érdeklődik. Vagyis aki a nemzetközi kapcsolatok, a külpolitika, a Magyarország mozgásterét befolyásoló hosszú távú trendekre kíváncsi, és a tényekre fogékony. Azoknak, akik nem érik be egy-két divatos, közkézen forgó modell vagy IR-elmélet nyújtotta egyszerű – néha együgyű – válaszokkal, hanem a részletek, a sajtós, egyedi összetevők és a lehetséges

magyarázatok (no meg azok bizonytalansága) iránt nyitottak.

Melyek a tizenhárom fejezetre tagolt kötet leginkább figyelemre méltó megállapításai? Egy rövid ismertető keretében nyilván csak néhány, súlypontinak tekinthető megállapítás kiemelésére szorítkozhatunk. A részletes alátámasztásuk és kifejtésük pedig a könyv szövegére és a kitarító olvasóra marad.

Az első tézis az, hogy az iszlám tartalma, a politikához, a közhatalomhoz, a gazdasághoz és az erőszakhoz való viszonya térben és időben erősen változó. Más a török/oszmán, más a perzsa, és más az arab kontextusban. Más volt a középkorban, és más a posztkolonialista időszakban, más a tevekaravánok, és más a közösségi média uralmának idején.

Ebből következően a szokásosnál is indokoltabb – másodikként – a történelmi és a társadalmi összefüggések kiemelése. Míg kezdetben – a próféta működése idején és az azt követő hét-kilenc évszázadban – az „iszlám és a kard” ugyanazon érme két oldalát jelentette, a palesztin mozgalom vagy épp az „arab tavasz” világában a zöld zászló fontos, de semmiképp se meghatározó tényező.

A harmadik legfontosabb meglátás a nemzeti ébredés és a vallás ellentmondásos viszonyáról szól. A szerző bemutatja – először az 5. fejezetben, majd a legújabb eseményeket taglaló hosszú (80

oldal) zárófejezetben –, hogy az identitáslapon szerveződő pánarab/pántürk/pániszlám törekvések rendre papíron maradtak. A szembetűnő nyelvi és vallási közös pontok időről időre alárendelődtek a területi alapon szervezett államok és protoállamok eltérő gazdasági, jogi, intézményi keretei szabta érdekorientációnak.

Mivel a Marokkótól Iránig és Üzbegisztántól Szaúd-Arábiáig terjedő térségben az egyes országok nemzetközi, világ gazdasági, jogi és intézményi irányulása rendre eltért egymástól, és gyakran változott, *az egymással vetélkedő modellek kialakulása sem véletlenszerűnek, sem átmenetinek nem tekinthető.* Ez a negyedik, kiemelt tétel az akadémiai politikatudomány egy bevett és népszerű ágának, a „kapitalizmus változatai” (*Varieties of Capitalism*) iskolájának feleltethető meg. E felfogásnak kézenfekvő elemzési és döntési szintű előnyei vannak a vele versengő identitás- és nemzetköz-pontú megközelítésekkel szemben. Ez annak ellenére így van – és Ónody könyve ezt meggyőzően szemlélteti –, hogy ez utóbbi, már-már elfeledettnek vélt megközelítések új virágkorukat élik a nemzetközi tanulmányok irodalmában. Sőt, a beavatkozás – be nem avatkozás stratégiai döntéseinek a gyakorlati megalapozásából sem tűntek el.

A szerző visszatérően kiemeli az itt ötödikként említendő megállapítást, hogy Egyiptom, Törökország, Irán és Marokkó kivételével ezekben az államokban nem történt meg a polgárosodás, valamint az iparosodás és a városiasodás ellenére

sem zajlott nemzetépítés, és nem alakult ki civil társadalom, azaz a demokrácia alapja. A tőkeintenzív fejlődés és a zárt politikai rend együttese egyszerűen nem adott teret az egyre képzetesebb és egyre ambiciózusabb fiatal középrétegeknek – sem a gazdaságban, amit az állam ural, sem a közéletben, amit viszont az állam-párt tart kézben. Mégpedig vagy a hadsereg segítségével, mint Egyiptomban, vagy anélkül, mint Jordániában. Az arab szocializmus és a befelé forduló iparfejlesztés szemmel látható kudarc pedig hol lassabb, hol gyorsabb ütemben, de a táptalajává vált egy premodern, fundamentalista politikai iszlám tömegmozgalmá válásának.

A számos életrajzi, eseménytörténeti mozzanattal színesített munka azzal zárul, hogy kihangsúlyozza: nem pusztán sokszólamú, hanem lezáratlan is a bemutatott folyamat. A kimenete ezért elvileg is megjósolhatatlan. Az iszlám szövetkezhet a gazdasággal, mint Törökországban, vagy épp a törzsi rendszerrel, mint Szaúd-Arábiában. Az utóbbi esetben társa lesz a kard, ami azonban más föltételek közepette egyáltalán nem szükségszerű. A könyv részletesen tárgyalja az elmúlt évtizedek világpolitikai jelentőségű történéseit, így a palesztinkérdést és az olaj ügyét. A bemutatott példákon azt szemléltetheti, hogy az iszlám ihletésű döntéshozatalban *éppúgy érvényesülhet a pragmatizmus, mint a fanatizmus; sőt, a kettő változó elegye tette és teszi a témat és a térséget átláthatatlanul instabillá minden történelmi korban és helyzetben.*

A tét nem csekély – ezt jól mutatja egyebek mellett az is, hogy a nemzetközi szakirodalomban sorra jelennek meg az Ónody György kötetével párhuzamba állítható, népszerűbb stílusban megírt¹ vagy épp az akadémiai nemzetközi tanulmányok diszciplínájába sorolható művek.² A megjelenés időpontja és témája tehát vitán felül a világtendenciákkal tart lépést, akárcsak az ismertetett tartalmi eredmények.

Ónody György egyéni hangvételő, gondülékenyen megírt összegzése az érdeklődő szélesebb közvélemény és a szakma számára is számos érdekességgel szolgál.

Haszonnal forgathatják diplomaták és diákok, újságírók és történészek, befektetők és elemzők egyaránt.

Csaba László

Jegyzetek

- 1 M. E. McMillan: *From the First World War to the Arab Spring*. Houndmills–New York, NY: Palgrave Macmillan, 2016.
- 2 Deina Abdelkader, Nassef Adiong és Raffaele Mauriello (szerk.): *Islam and International Relations: Contributions to Theory and Practice*. Houndmills–New York, NY: Palgrave Macmillan, 2016.